

інтерпретацій одного й того ж джерела різними творчими особистостями навіть засобами однієї мови, в межах однієї культури/субкультури, одного історичного часу.

Здійснене в історичному вимірі дослідження українського художнього перекладу переконує, що переклад як процес доцільніше кваліфікувати як п'ятий різновид мовленнєвої діяльності з компонентами мовної комунікації.

Джерела та література

1. Жуковский В.А. Сочинения в стихах и прозе. – СПб., 1901.
2. Сорока М. // Дивослово. – 1999. – №40 (152).
3. Франко І. Дещо про мистецтво перекладу // Твори: В 20 т. – К., 1955. – Т. 16.
4. Леся Українка. Зібрання творів: У 12 т. – К., 1975. – Т. 2.
5. William Shakespeare, "Macbeth", 1606., Act 1, Scene 1: A desert place. [WWW document]. URL <http://shakespeare.mit.edu/macbeth/full.html>

Summary

The actual linguo-culturological problem is analyzed – literary-aesthetical value of artistic translation as an important factor of the Ukrainian literary language functioning and specificity of the secondary text, raised on the basis of the conditions of inter-cultural communication.

Н. В. Руколянська

СИНОНІМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ У ТЕРМІНОЛЕКСИЦІ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Одним із ключових показників вияву системної організації термінології кожної наукової галузі є парадигматичні відношення, зокрема синонімічні, між терміноодиницями, якими не лише номінуються відповідні поняття, а й передаються різноманітні зв'язки між ними. Це підтверджують окремі наукові розробки українських філологів на матеріалі різних галузевих терміносистем: біологічної (Л. Симоненко), садівничої (Л. Костенко), маркетингової (Д. Шафран), психологічної (Л. Векслинець), церковної (С. Бібла), науково-технічної (О. Микитюк), судово-медичної (Т. Лепеха), суспільно-політичної (Т. Панько), органічної хімії (Н. Цимбал) та ін. На матеріалі термінолексичних текстів чинного українського кримінально-процесуального права (КПП) досліджується системоутворювальна категорія ще не була об'єктом окремого лінгвістичного спостереження.

У наших попередніх розробках, матеріали та результати яких оприлюднено у таких фахових виданнях, як „Ономастика і апелятиви” (Дніпропетровськ, 2004), „Мова і культура” (Київ, 2006), „Українська термінологія і сучасність” (Київ – Умань, 2007), досліджено лексико-семантичні групи в термінології кримінального права [1], російсько-українські відповідники в термінології КПП [2] та описано специфіку гіперо-гіпонімічних відношень в термінології КПП [3].

Мета цієї статті - виявлення й аналіз синонімічних зв'язків на матеріалі термінів кримінально-процесуального права сфери їх функціонування, зокрема „Кримінально-процесуального кодексу України” станом на 15 червня 2006 року [4].

У сучасному українському термінознавстві доведено, що правничі тексти, як мінімум, є „трех основних класів: 1) що використовують терміни; 2) що фіксують терміни; 3) що створюють терміни; та/або комбіновані їх варіанти” [5, с.267]. Звідси на часі є дослідження саме у текстовому просторі системоутворювальних категорій термінології права, яка інтенсивно і розвивається, і збагачується, і внаслідок цього.

Щодо синонімії у сучасній науковій літературі ще не усталився однозначний погляд на сутність цього мовного явища в термінології. Залишаються дискусійними і такі проблеми: межі термінологічної синонімії, критерії синонімічності в термінології, шляхи усунення синонімії з українських терміносистем, особливості фіксації синонімічних термінів у словниках тощо. Щоправда, майже всі мовознавці визнають природність і неминучість синонімічних відношень між термінами як вияв загальномовних процесів, як закономірне і функціонально виправдане явище, хоча й висловлюють суперечливі думки. Одні вчені твердять, що синоніми в термінології – це дублети (або абсолютні синоніми), оскільки в них однаковий обсяг значень, зафіксованих дефінітивно, і вони не мають семантичних відмінностей чи емоційних конотацій, не виконують стилістичних функцій (Л. Векслинець, А. Коваль). В. Гак та В. Лейчик поділяють цю точку зору, розглядаючи синонімію як лексичну чи морфологічну варіантність. Інші вважають, що терміни-синоніми – це не лише дублетні (абсолютні) форми, а й відносні (І. Кочан, Т. Панько, Г. Сергєєва). Деякі називають синонімічні терміни або омонімами (Т. Соколовська), або лексичними паралелізмами (О. Гребенюк). Дехто з науковців під час опису синонімів у термінології взагалі не пояснює, як саме визначаються синонімічні одиниці в терміносистемі (Т. Дятчук, Н. Овчаренко, Т. Лепеха). Дослідження синонімічних зв'язків термінів, як правило, здійснюється на матеріалі окремих українських терміносистем.

Для позначення досліджуваного явища термінологи оперують такими назвами, як „синонімія”, „дублети”, „абсолютні синоніми”, „синонімічні терміни”, „синонімічні відношення”, „терміни-синоніми”, „термінологічні синоніми”. У нашому дослідженні термінологічної синонімії в українській термінології кримінально-процесуального права (УТКПП), беремо до уваги насамперед співвіднесеність значення кожного терміна з поняттям. Терміни, які називають поняття певної наукової галузі, виникають унаслідок глибокого вивчення сутності й природи явищ, тобто мають певний поняттєвий зміст і через це їх не можна ототожнювати із синонімами загальномовними. Синоніми в загальноживаній лексиці можуть мати емоційно-експресивне забарвлення та стилістичні відмінності, що не властиве синонімам сфери функціонування галузевої термінології. Порівняємо, наприклад, адвокат - захисник (кримінально-процесуальне право) та захисник – оборонець, уроч. поборник (загальномовні синоніми).

Синонімами в УТКПП виступають терміноодиниці різні за своєю структурою, а саме: терміни - слова, терміни-словосполучення, а також більш складні синтаксичні конструкції (приведення вироку у виконання – виконання вироку, апелянт – особа, яка подає апеляцію, затриманий – особа, що тримається під вартою, підсудний – особа підсудного., закриті судові засідання – закритий судовий розгляд, підозрюваний – підозрювана особа; особа, підозрювана у вчиненні злочину, потерпілий – особа, яка потерпіла від злочину; особа, яка постраждала від злочинного діяння). Наявність останніх відтворює специфіку синонімічних відношень у межах аналізованої термінології, а також прагнення фахівців дати якнайточнішу назву тому чи іншому поняттю кримінально-процесуального права.

Синонімія в УТКПП не є такою розгалуженою як, наприклад, у термінології судової медицини [6], що можна вважати проявом специфіки цієї термінології у номінації правових понять.. Переважна більшість синонімів представлена дублетами. В УТКПП причини і джерела виникнення абсолютних синонімів такі самі, як і в інших галузях, – паралельне вживання питомих і міжнародних/запозичених/іншомовних найменувань, що й демонструє текст аналізованого Кодексу (укр.. захисник – лат. адвокат, укр.. вилучення – лат. конфіскація, укр.. оскарження – лат. апеляція, укр. обвинувач – лат. прокурор). Наведені приклади демонструють наявність подібних синонімічних відношень у межах різних лексико-семантичних груп. Чимала кількість відповідників з латинської мови пояснюється історичними причинами виникнення багатьох правничих термінів – римське право.

Крім паралельного вживання власне української і запозиченої терміноодиниці, в одному тексті КПП можуть співіснувати і власне українські синоніми (захистити – здійснювати захист, злочин – суспільно небезпечне діяння, злочинне діяння, підсудний – особа підсудного, побачення віч-на-віч – очна ставка, дізнавач – особа, яка провадить дізнання). Їх прийнято називати синтаксичними синонімами, при цьому у пару можуть поєднуватись слово і словосполучення, словосполучення і словосполучення, слово і складна предикативна синтаксична конструкція. Виникнення кожного з номенів мотивоване певними життєвими потребами і призводить до розширення синонімічного ряду.

Аналізуючи синонімію, не можна не помітити наявності в УТКПП, хоча і в досить невеликій кількості, варіативних одиниць. Ці поняття досить часто переплутуються фахівцями, хоча це навряд чи можна вважати правильним, оскільки „між ними виявляється чітка межа за двома ознаками: формальною й семантичною” [7, с.14-15] (винність – винуватість, явка в суд – явка до суду).

Отже, здійснене дослідження переконує, що УТКПП сфери функціонування характеризується синонімічними зв'язками, які відбивають специфіку цієї галузі права і свідчать про динамічність, відкритість її термінологічної системи, а також є безперечним доказом активного розвитку терміносистеми на шляху її поняттєвого й лінгвістичного внормування.

Джерела та література

1. Руколянська Н. В. Лексико-семантичні групи в сучасній українській термінології кримінального права // Ономастика і апелятиви. Зб. наук. праць за ред. В.О. Горпинича. – Дніпропетровськ, 2004. – Вип. 21.
2. Руколянська Н. В. Російсько-українські відповідники в термінології кримінально-процесуального права // Мова і культура: Наукове видання – К., 2007. – Вип. 9. – Т. 6.
3. Руколянська Н. В. Гіперо-гіпонімічні відношення в термінології кримінально-процесуального права // Українська термінологія і сучасність. – Київ; Умань, 2007.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. – Х., 2006.
5. Онуфрієнко Г.С. Лінгво-термінологічний компонент юридичної діяльності. // Мова і культура: Наукове видання. – К., 2004. – Вип. 7. – Т. 6.
6. Лепеха Т.В. Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології: Дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровський національний університет. – Дніпропетровськ, 2000.
7. Молодец В.Н. Некоторые проблемы терминологической синонимии // Термин и слово. – Горький, 1983.

Summary

The article analyzes the synonyms in the terminology of the law of crimes and procedures on the bases of the Code currently in force; the peculiarities and the types of such links are revealed.